

TEVHİDDE KOLAYLIK

صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ
يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

İşte şimdi Allah bir temsil daha getiriyor: İki adam var, bunlardan birincisi, birbirine rakip, birbiriyle hep çekişen ortakların emrinde, diğeri ise sadece bir kişinin emrinde çalışıyor. Bu ikisinin durumu hiç bir olur mu? Olmaz elhamdulillah! Fakat çokları bu gerçeği bilmezler. (Zümer Suresi, 39/29)

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ

Hâlbuki gökte ve yerde, Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu. Demek ki o yüce arş ve hükümrânlığın sahibi Allah, onların zanlarından, onların Allah'a reva gördükleri vasıflardan münezzehtir, yücedir! (Enbiya Suresi, 21/22)

Her şeyi bir şeye vermek

Bütün eşyayı bir tek şeye vermek, bir tek şeyi bütün eşyaya taksim etmekten daha **kolaydır**. Bir zerrenin yaratılması için bütün bir kâinat gereklidir. Bütün kâinatı yaratamayan, bir tek zerreyi yaratamaz. Zirâ eşya arasında böyle bir telâzum -birbirini gerektirme, birbiriyle sıkı alâka içinde bulunma- vardır.

İdare açısından bir orduyu bir kumandanın emrine vermek, gayet **kolaydır**. Buna karşılık, bir tek neferi ordunun neferleri adedince kumandanların emrine vermek ise, iş ve idareyi zorlaştırmak demektir.

Bütün kâinatı Cenâb-ı Hakk'a isnad etmekle, bir zerrenin yaratılmasını O'na nisbet etmek arasında fark yoktur. Meselenin aksinde de netice aynı olacaktır. Yani bir zerreyi kim yaratmışsa, bütün kâinatı da o yaratmıştır. Daha açık bir ifadeyle, yaratılışın zerresiyle küresi, mikrobuyla gergedanı, damlasıyla deryası, parçasıyla bütünü arasında fark yoktur. Küreyi yaratamayan zerreye, gergedanı yaratamayan mikroba, deryayı yaratamayan damlaya, bütünü yaratamayan da parçaya sahip olamaz ve hükmedemez... (İnancın Gölgesinde-1)

Onuncu Lem'a: Şimdi dinle! Enva' ve külliyyat üstüne vaz'edilen vahdaniyet sikkelerinden bir taneyi zikredeceğiz. Şöyle ki:

Tek bir semere ile semeredar şecerenin yaradılışlarındaki suûbet ve **sühûlet** birdir. Çünkü ikisi de bir merkeze bakar, bir kanuna bağlıdır, terbiye ve keyfiyetleri birdir. Mâlûmdur ki, merkezin ittihadı, kanunun vahdeti, terbiyenin vahdaniyeti sayesinde külfet, meşakkat, masraf azalır ve öyle bir **kolaylık** hasıl olur ki, pek çok semereleri olan bir ağaç yed-i vâhide, tek bir semerenin yapılışı da eyâdi-i kesireye tevdi edildiği zaman, her iki tarafın yapılışları **sühûlet**çe bir olur. Ve aralarında yaradılışça fark yoktur. Çok adamlar tarafından yapılan bir semerenin terbiyesi için lâzım olan cihazat ve âlât ü edevat ve saire, bir adam tarafından yapılan semeredar şecerenin terbiye ve yapılması için de aynen o kadar malzeme lâzımdır. Yalnız keyfiyetçe fark olabilir. Meselâ:

Bir ordu askere yapılan elbise tedariki için ne kadar âlât, edevat ve makine lâzımdır; bir neferin elbisesi için de o kadar âlât ü edevat lâzımdır. Ve keza bir kitabın bin nüshasıyla bir nüshasının ücreti matbaaca birdir. Bazan da tek bir nüshanın tab'ı daha fazla bir ücrete tâbi tutulur. Buna kıyasen, bir matbaayı bırakıp çok matbaalara başvurulursa, birkaç kat fazla ücretlerin verilmesi lâzım gelir. Evet kesret vahdete isnad edilmediği takdirde, vahdeti kesrete isnad etmek mecburiyeti hasil olur. Demek, dağınık bir nev'in icadındaki **sühûlet**-i hârika, vahdet ve tevhid sırrına bağlıdır. (**Mesnevî-i Nuriye**)

Vahdaniyetin ikinci muktazîsi: Bütün eşya bir tek zâta verilse, bu kâinatın icadı ve tedbiri, bir ağaç kadar **kolay** ve bir ağacın halkı ve inşası, bir meyve kadar **sühûletli** ve bir baharın ibda ve idaresi, bir çiçek kadar âsân ve hadsiz efradı bulunan bir nev'in terbiyesi ve tedbiri, bir ferd kadar müşkilatsız olur.

Eğer, şirk yolunda esbab ve tabiata verilse; bir ferdin icadı, bir nevi, belki nevilere kadar ve bir çekirdeğin icadı, bir ağaç, belki yüz ağaç kadar ve bir ağacın icad ve inşa ve ihya ve idare ve terbiye ve tedbiri kâinat kadar, belki daha ziyade müşkil olur.

Madem Siracünnur'da* hakikat-ı hal böyle isbat edilmiş ve madem bilmüşahede gözümüz önünde görüyoruz ki, gayet derecede san'atlı ve kıymetdarlık ile beraber nihayet derecede bir mebzuliyet var. Ve her bir zîhayat fevkalâde mu'cizane ve hârika ve çok cihazatları bulunan birer makine-i acibe olmakla beraber, sehavet-i mutlaka içinde kibrit çakar gibi bir sür'at-i hârika ile gayet derecede **kolaylık ve sühûlet** ve külfetsiz bir surette vücuda geliyorlar. Elbette bizzarure ve bilbedahe gösterir ki, o mebzuliyet ve o **sühûlet**, vahdetten ve bir tek zâtın işleri olmasından ileri geliyor. Yoksa değil ucuzluk ve çokluk ve çabukluk ve **kolaylık** ve kıymetdarlık, belki şimdi beş para ile alınan bir meyve, beş yüz lira ile alınmayacaktı; belki bulunmayacak derecede nâdir olacaktı. Ve şimdi saati kurmak ve elektriğin düğmelerine dokunmakla işleyen muntazam makineler gibi vücudları, icadları kolay ve âsân olan zîhayat şeyler; imtina' derecesinde suubetli, müşkilatlı olacak ve bir günde ve bir saatte ve bir dakikada bütün cihazat ve şerait-i hayatıyla vücuda gelen bir kısım hayvanlar bir senede, belki bir asırda, belki hiç gelmeyecek idi.

Siracünnur'un yüz yerinde en muannid bir münkiri dahi susturacak bir kat'iyetle isbat edilmiş ki: Bütün eşya birtek Zât-ı Vâhid-i Ehad'e verilse, bir tek şey gibi **kolay** ve çabuk ve ucuz olur. Eğer esbaba ve tabiata dahi hisse verilse, bir tek şeyin icadı bütün eşya kadar çetin ve geç ve ehemmiyetsiz ve pahalı olacak.

Ferd ism-i şerifinin tecellisiyle tevhidde kolaylık

Zat-ı Ferd ve Ehad'in kudretine nisbeten en büyük şey'in icadı, en küçük birşey gibi kolaydır. Bir baharı, bir çiçek gibi **sühûletle halkeder**. Binler haşrin nümunelerini her baharda gözümüz önünde kolaylıkla icad eder. Büyük bir ağacı, küçük bir meyve gibi rahatça idare eder. Eğer müteaddid esbaba havale edilse, her bir meyve, bir ağaç kadar masraflı ve müşkilatlı.. ve bir çiçek, bir bahar kadar zahmetli ve suubetli olur. Evet nasilki bir ordunun teçhizat-ı askeriyesi bir kumandanın emriyle bir fabrikada yapılsa; o ordunun teçhizatı, âdeta bir tek neferin teçhizatı gibi **kolaylaşır**. Eğer her neferin

cihazatı ayrı ayrı fabrikada yapılırsa ve idare-i askeriyesi vahdetten kesrete girse; o vakit her bir nefer, ordu kadar fabrikalar ister.

Aynen öyle de eğer her şey Zat-ı Ferd ve Ehad'e verilse; bütün bir nev'in hadsiz efradı, bir tek ferd gibi **kolay** olur. Eğer esbaba verilse; her bir ferd, o nev' kadar müşkilatlı olur. Evet vahdet de, ferdiyet de; herşeyin o Zat-ı Vâhid'e intisabıyla olur ve ona istinad eder. Ve bu istinad ve intisab ise; o şey için hadsiz bir kuvvet, bir kudret hükmüne geçebilir. O vakit, küçük bir şey, o intisab ve istinad kuvvetiyle, binler derece kuvvet-i şahsiyesinin fevkinde işler görebilir, neticeler verebilir. Ve çok kuvvetli olan Ferd ve Ehad'e istinad ve intisab etmeyen bir şey, kendi şahsî kuvvetine göre, küçük işler görebilir ve neticesi ona göre küçülür. Meselâ: Nasıl ki başıbozuk, gâyet cesur, kuvvetli bir adam, kendi cephanesini ve zahîresini beraberinde ve belinde taşımağa mecbur olduğundan, ancak on adam düşmanına karşı muvakkat dayanabilir. Çünkü şahsî kuvveti o kadar eser gösterebilir. Fakat, askerlik tezkeresiyle bir kumandan-ı azama intisab ve istinad eden bir adam; kendi menabi-i kuvvetini ve erzak deposunu kendisi çekmediği ve taşımağa mecbur olmadığı için, o intisab ve istinad, onun için tükenmez bir kuvvet, bir hazine hükmüne geçtiğinden; mağlub düşen düşman ordusunun bir müşirini, belki binler adamlı beraber, o intisab kuvvetiyle esir edebilir. Demek vahdette, ferdiyette; bir karınca bir Firavun'u, bir sinek bir Nemrud'u, bir mikrop bir cebbarı o intisab kuvvetiyle mağlub edebildiği gibi; nohût tanesi küçüklüğünde bir çekirdek dahi dağ gibi heybetli bir çam ağacını omuzunda taşıyabilir. Evet nasilki bir kumandan-ı azam, bir neferin imdadına bir orduyu gönderebilir haysiyetiyle ve o neferin arkasında bir orduyu tahşid edebildiği cihetiyle; o nefer, bir ordu kendisinin arkasında manen bulunuyor gibi bir kuvvet-i maneviye ile pek büyük işlere, kumandanı namına mazhar olur. Öyle de: Sultan-ı Ezelî, Ferd ve Ehad olduğundan -hiçbir cihetle ihtiyaç yok, eğer faraza ihtiyaç olsa- herşeyin imdadına bütün eşyayı gönderir ve her bir şeyin arkasına kâinat ordusunu tahşid eder ve her bir şey kâinat kadar bir kuvvete dayanır ve her bir şeye karşı bütün eşya -faraza eğer ihtiyaç olsa- o Kumandan-ı Ferd'in kuvveti hükmüne geçebilir. Eğer Ferdiyet olmazsa, her bir şey bütün bu kuvveti kaybeder, hiç hükmüne sukut eder; neticeleri dahi hiçe iner.

İşte gözümüzle her vakit müşahede ettiğimiz bu çok harika eserlerin gâyet küçük ehemmiyetsiz şeylerden tezahürü, bilbedahe Ferdiyet ve Ehadîyeti gösteriyor. Yoksa her şeyin neticesi, meyvesi, eseri; o şeyin maddesi ve kuvveti gibi küçülerek hiçe inecekti. Ve gözümüz önündeki gâyet kıymetdar şeylerin gâyet derecede ucuzluğu ve nihayet derecede mebzuliyeti, hiç kalmayacaktı. Şimdi kırk para ile alacağımız bir kavunu, bir narı; kırk bin lira ile de yiyemezdik. Evet dünyadaki bütün **sühûlet**, bütün ucuzluk, bütün mebzuliyet; vahdetten gelir ve Ferdiyete şehadet eder.

Tevhîde kolaylığın üç misali

Üçüncü Nokta: Eğer bütün eşya, bir Zat-ı Ferd-i Vâhid'e verilse, bir tek şey gibi **kolay** olmasına; eğer esbaba ve tabîata havale edilse, bir tek şeyin vücudu, umum eşya kadar müşkilatlı olduğuna işaret eden, başka Risalelerde izah edilen bir iki temsili, muhtasaran beyan edeceğiz.

Meselâ: Bir zabite, bin nefere ait vaziyet ve idare havale edilse ve bir nefer de on zabitin idaresine verilse.. o bir neferin idaresi, bir taburun idaresinden on

derece daha müşkilatlı olur. Çünkü ona emredenler, birbirine mani olurlar. Bir keşmekeş ile o nefer hiçbir istirahat yüzünü görmeyecek. Hem bir taburdan matlub vaziyet ve netice, bir tek zabite havale edilse; külfetsiz, **kolayca** o neticeyi istihsal eder ve o vaziyeti verebilir. Eğer o vaziyeti almayı ve o neticeyi istihsal etmeyi, o taburdaki başsız, âmirsiz, çavuşsuz neferata havale edilse, o matlub vaziyeti ve neticeyi almak için çok karışıklık içinde münakaşalarla ancak nâkıs bir sureti, müşkilatla tahsil edebilir.

İkinci Temsil: Meselâ Ayasofya gibi kubbeli bir câmiin kubbesindeki taşlarını durdurmak vaziyeti ve muallakta durdurması bir ustaya verilse, o vaziyeti onlara **kolayca** verebilir. Eğer o vaziyete girmesi, taşlara havale edilse, her bir taş umum taşlara hem hâkim-i mutlak, hem mahkûm-u mutlak olmak lâzım gelir. Tâ ki, birbirine başbaşa verip, muallakta durabilsinler. O halde o ustanın **kolayca** gördüğü işini görmek için yüz usta kadar, yüz derece işinden daha ziyade işler görülecek, sonra o vaziyetler alınacak.

Üçüncü Temsil: Meselâ Küre-i Arz, Zat-ı Ferd-i Vâhid'in bir memuru, bir neferi olduğundan, yalnız o bir tek nefer, o tek zatın tek emrini dinlediği için, mevsimlerin husulü ve gece ve gündüz vakitlerinin vücudu ve semavattaki ulvî ve haşmetli harekâtın zuhuru ve sinemavari semavî levhaların tebdili gibi neticeleri istihsal için Arz gibi bir tek nefer, bir tek zatın bir tek emrini almakla, o vazifenin neş'esinden gelen bir cazibe ile meczub mevlevî gibi semaa kalkar, bütün o muhteşem neticelerin husulüne ve zuhuruna vesile olur. Güya o tek nefer, kâinat yüzündeki muhteşem manevraya bir kumandanlık eder. Eğer hâkimiyet-i ulûhiyeti ve saltanat-ı Rubûbiyeti umum kâinatı ihata eden ve hüküm ve emri umum mevcudata geçen bir Zat-ı Ferd'e verilmezse; o halde o neticeleri, o semavî manevrayı ve arzî mevsimleri tahsil etmek için Küre-i Arz'dan bin defa büyük milyonlarla yıldızlar ve küreler, milyonlar sene uzun bir mesafeyi her yirmidört saatte, her bir senede gezmekle o neticeler gösterilebilir. İşte Küre-i Arz gibi bir tek memur, meczub bir mevlevî gibi mihveri ve medârı üstünde iki hareketle hasıl olan o haşmetli neticelerin husulü ise, vahdette ne derece hadsiz **sühûlet** olduğuna bir misal olması gibi, aynı neticeleri kazanmak için milyonlar defa o hareketten daha müşkil ve hadsiz uzun yollar ile o neticeleri kazanmak ne derece müşkilatlı, belki muhal olduğuna; şirk ve küfrün yolunda ne derece muhaller, bâtil şeyler bulunduğu misaldir.

Tabiatperestlerin cehaleti

Esbaba tapanların ve tabiatperestlerin cehâletlerine bu misal ile bak. Meselâ: "Bir zat harika bir fabrikanın veya acib bir saatin veya muhteşem bir sarayın veya mükemmel bir kitabın gâyet muntazam bir surette eczalarını, çarklarını fevkalâde san'atıyla hazır ettikten sonra, kendisi **kolayca** o eczaları terkeb edip işletmeyerek, belki çok uzun masraflarla o eczaları kendi kendine işlemek ve o usta yerine fabrikayı, sarayı, saati yapmak, kitabı yazmak için her bir cüz'ü, her bir çarkı, hatta kâğıdı, kalemi birer harika makine hükmüne getiriyor. Ve teşhirini çok istediği bütün hünerlerini, kemalâtını izhara vesile olan o üstadlığını ve san'atını onlara havale ediyor" diye zannetmek, ne derece akıldan uzak ve cehâlet olduğunu anlarsın! Aynen öyle de; esbaba ve tabiatlara îcad isnad edenler, muzaaf bir cehâlete düşerler. Çünkü tabiatların ve sebeblerin üstünde dahi gâyet muntazam bir eser-i san'at var; onlar da sair mahlûkat gibi masnu'durlar. Onları öyle yapan zat, onların neticelerini dahi

yapar, beraber gösteriyor. Çekirdeđi yapan, onun üstünde ağacı o yapar; ve ağacı yapan, onun üstünde meyveleri dahi o îcad eder. Yoksa ayrı ayrı tabîatların, sebeblerin vücuda gelmeleri için, yine muntazam başka tabîatları, sebebleri isteyecekler. Ve hakeza gitgide nihayetsiz, mânâsız, imkânsız bir silsile-i mevhumatı mevcut kabul etmek lâzım gelir. Bu ise, cehâletlerin en antikasıdır.

Özet

1- Her şeyi bir tek kişiye vermek, bir şeyi pek çok kişiye vermekten daha kolaydır. Askerlikteki nizam ve pratik hayattaki pek çok örnek, bu hususa delildir.

2- Bir madde, pek çok unsurlardan teşekkül etmiştir. Dolayısıyla, o maddeyi yapan Zat, o maddenin teşekkülündeki bütün unsurları bilmesi gerekir.

3- İcad iki türdür. Ya, yoktan var edilir ya da var olan maddeleri bir araya getirmek suretiyle icad edilir. İkisinde de tevhid elzemdir.

* Siracünnur: Hazreti Ali Efendimiz'in, Celcelutiyesinde Risaleler için kullandığı bir isimdir.